

Ten geleide

Een nieuw forum voor medische antropologie

December 1983 verscheen het eerste nummer van de Nieuwsbrief Medische Antropologie dat praktisch geheel bestond uit een overzicht van de activiteiten en publicaties van 64 wetenschappers in Nederland en Vlaanderen die zichzelf beschouwden als beoefenaars van de medische antropologie. Dat begrip werd ruim gedefinieerd als: bestudering van sociaal-culturele aspecten van ziekte, gezondheid en gezondheidszorg. De daaropvolgende nummers bevatten bijdragen over diverse onderwerpen, boekrecensies en berichten. Themanummers waren gewijd aan lichaamssymboliek, geneesmiddelen, huisartsgeneeskunde en voeding. In december 1986 verscheen het laatste nummer. Het lag in de bedoeling vanaf 1987 een meer professioneel ogend tijdschrift uit te geven voor medisch antropologen. Dat plan bleek echter moeilijk te realiseren omdat uitgeverijen de commerciële haalbaarheid van een dergelijk tijdschrift in twijfel trokken. Na uitvoerig overleg is tenslotte besloten het plan toch, zonder uitgever, door te zetten. Diverse overwegingen speelden daarbij een rol.

Ten eerste is ons gebleken dat er behoefte is aan een tijdschrift dat geïnteresseerden in staat stelt met elkaar te *communiceren* op het gebied van de medische antropologie. Dat zijn niet alleen antropologen maar ook medici – vooral huisartsen en zij die in hun praktijk met andere culturen in aanraking komen – filosofen en diverse anderen die betrokken zijn bij de culturele dimensie van gezondheid en gezondheidszorg.

Een tweede overweging is dat de verdere ontwikkeling van het specialisme medische antropologie in België en Nederland een eigen tijdschrift vereist. Tal van vragen betreffende de medische antropologie kunnen slechts bevredigend beantwoord worden als de mogelijkheid bestaat over die vragen met elkaar in discussie te treden. Een eigen tijdschrift biedt die mogelijkheid. Enkele van deze vragen zijn: Welke bijdrage kan er vanuit de medische antropologie geboden worden aan medische ontwikkelings samenwerking? En welke rol kan dit specialisme spelen in de gezondheidszorg in Nederland en Vlaanderen? Wat zijn de ervaringen van medisch antropologen die in een gezondheidsproject gewerkt hebben, in hun eigen samenleving of elders? Dient de medische antropologie zich misschien afzijdig te houden van concrete toepassing en zich te beperken tot theoretische en reflexieve vragen? Hoe zou de opleiding tot medisch antropoloog beter aangepast kunnen worden aan de behoeften en mogelijkheden van de arbeidsmarkt?

Een derde overweging is dat de redactie het onderlinge contact tussen beoefenaars van de medische antropologie wil bevorderen. Een tijdschrift kan via zijn intellectuele

uitdaging en inspiratie dat contact tot stand brengen. Het wil daarbij uitdrukkelijk open staan voor beginnende wetenschappers en studenten.

De redactie hoopt dat het tijdschrift bijdraagt tot reflectie op gezondheid en gezondheidszorg via een ontmoeting met 'de ander' en 'het andere'. De eigen cultuur verliest haar vanzelfsprekendheid wanneer zij met de ogen van de vreemdeling gezien wordt. Omgekeerd krijgt 'het andere' een nieuw aanzien als de toeschouwer zijn eigen zekerheden eenmaal verlaten heeft. De redactie beschouwt de ontmoeting tussen 'wij' en 'zij' als het hoofdthema van de culturele en medische antropologie.

Die ontmoeting – die soms een confrontatie is – is niet meer weg te denken uit ons leven. In onze eigen maatschappij worden wij voortdurend herinnerd aan andere opvattingen en handelwijzen betreffende ziekte en gezondheid. Het vertrouwde eigene is tot op zekere hoogte van ons vervreemd door het oog van de ander. De aanvankelijke verwondering over de ander heeft geleid tot verwondering over onszelf. Wij worden, in Kristeva's woorden, "étrangers à nous-mêmes".

Die relativering van oude zekerheden heeft ook aanzienlijke gevolgen voor wat gewoonlijk wordt aangeduid als 'medische ontwikkelingssamenwerking'. Onze bijdragen aan gezondheidszorg in andere culturen zijn veelal geënt geweest op principes en doelstellingen die in westerse centra waren gedefinieerd. Dat vertrekpunt heeft echter zijn vanzelfsprekendheid verloren. Ontwikkelingswerkers kunnen zich niet meer beroepen op universele, boven-culturele principes. Dialoog met de ander moet uitmaken wat hoe bereikt zou kunnen worden. Zowel de praktisch gerichte ontwikkelingswerker als de medisch antropoloog verliezen de comfortabele zekerheid van hun vakgebied. Etnocentrisme wordt afgewezen maar ook cultureel relativisme blijkt onhoudbaar omdat het zich, bij confrontatie met de ander, openbaart als een academische variant van etnocentrisme. De enige 'vastheid' wordt gevonden in de spiegeling met de telkens weer andere ander. Deze problematisering van het culturele in ziekte en gezondheid, bij ons en bij anderen, is de belangrijkste uitdaging voor MEDISCHE ANTROPOLOGIE.

Maar er is nog een kloof tussen 'wij' en 'zij' te overbruggen, de afstand tussen de medische wereld en die der sociaal-culturele wetenschappers. Het nader tot elkaar brengen van deze twee sub-culturen, de verzoening tussen het causale en symbolische denken vormt de tweede uitdaging voor MEDISCHE ANTROPOLOGIE. Die gedachte wordt ook tot uitdrukking gebracht in de grafische voorstelling op de kaft van het tijdschrift. De ontwerper Walter De Hollander schrijft: "Enerzijds is er de kloof tussen 'medisch' en 'antropologisch', anderzijds is er de drang naar integratie. Vandaar dat het ontwerp ruimte scheidt tussen de twee begrippen maar die ruimte wordt wel gekenmerkt door zoeken-naar-elkaar en wisselwerking."

Dit eerste nummer neemt deze uitdagingen aan. In diverse bijdragen staat de ontmoeting tussen 'wij' en 'zij' voorop. Pool beschijft hoe in gesprekken met dorpeelingen in Kameroen de ziekte 'kwashiorkor' zich steeds duidelijker manifesteert als een uiterst problematische culturele constructie. Hij vraagt zich tevens af hoe 'toegepast' de medische antropologie kan en mag zijn zonder met zichzelf in tegenspraak te komen. Devisch en De Boeck komen, via onderzoek bij de Yaka in Zaïre, tot suggesties hoe een humanisering van de arts-patiënt relatie in hun eigen maatschappij gestalte zou kunnen krijgen. Twee bijdragen (Devlieger en de Bruyn) handelen over het omgaan met licha-

melijke handicaps in andere culturen. De Ridder schetst in welk een ambivalente situatie een Vlaamse huisarts terecht kan komen die Turkse patiënten op zijn spreekuur krijgt. Cockx tracht het inzicht in het placebo-effect te verdiepen door het te begrijpen als een metonymisch effect. Het geneesmiddel is een teken dat na het consult de arts met de patiënt blijft verbinden. Van der Geest tenslotte doet met behulp van inzichten uit de economische antropologie suggesties voor het oplossen van een actueel en acuut probleem in de basisgezondheidszorg van Afrika. Berichten, recensies en signaleringen van nieuwe boeken completeren het geheel.

De uitgave van dit eerste nummer is mede mogelijk geworden dankzij financiële hulp van het Vlaamse Ministerie van Welzijn en Cultuur, de Stichting Parkherstellingsoorden te Amsterdam, de Faculteit Politieke, Sociale en Culturele Wetenschappen van de Universiteit van Amsterdam, de Stichting Culturele Antropologie, en de Nationale Commissie Voorlichting en Bewustwording Ontwikkelingssamenwerking. Het tijdschrift zal slechts kunnen blijven bestaan met voldoende betalende abonnees. Wij doen daarom een beroep op de huidige abonnees bekendheid te geven aan het tijdschrift en zo actief mee te werken aan een uitbreiding van het aantal abonnementen.

Verder is het tijdschrift afhankelijk van auteurs. Wij nodigen daarom lezers uit copij te leveren in de vorm van artikelen, boekbesprekingen en berichten. Aanwijzingen voor auteurs zijn achterin dit nummer te vinden.

De redactie wil de communicatie tussen medisch antropologen ook bevorderen door het jaarlijks organiseren van een symposium over een bepaald thema. Uit de bijdragen aan dat symposium kunnen artikelen geselecteerd worden voor MEDISCHE ANTROPOLOGIE. Het eerste symposium zal in november 1989 aan de Universiteit van Amsterdam gehouden worden over het thema 'Geneesmiddelen in antropologisch perspectief'. Meer informatie hierover is te vinden onder de rubriek Berichten.

MEDISCHE ANTROPOLOGIE biedt zich aan als een forum waar stemmen uit verschillende 'culturen' zich met elkaar kunnen vermengen. Wij hopen dat de uitwisseling en wederzijdse kritiek die op deze manier ontstaat tussen vreemd en vertrouwd, allochtoon en autochtoon, medisch en antropologisch, 'zij' en 'wij', zal leiden tot een decodering van medische en andere cultureel-antropologische vanzelfsprekendheden en bijdragen tot een verdere humanisering van gezondheidszorg.

Redactie